

та розвиток. № 3. 2014. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=684> (дата звернення 12.10.2023).

КРИЖАНІВСЬКИЙ Кирило,
здобувач вищої освіти,
Житомирський державний
університет імені Івана Франка
м. Житомир, Україна

ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Згідно із засадами невідворотності кримінальної відповідальності та покарання, особа, яка вчинила правопорушення, повинна бути притягнута до кримінальної відповідальності, що, як правило, виражається призначенням конкретного виду та розміру покарання. Визначення покарання є юридичним наслідком визнання особи винною у скоєному кримінальному правопорушенні. Однак існують інші принципи кримінального права, такі як гуманність та економія заходів кримінальної репресії, які дозволяють звільнити особу від кримінальної відповідальності чи покарання за певних умов, передбачених Кримінальним кодексом України (далі – КК України).

Ці інститути, такі як звільнення від кримінальної відповідальності та покарання, можуть застосовуватися в разі позитивної посткримінальної поведінки суб'єкта кримінального правопорушення або інших підстав, визначених КК України. Вони представляють собою компроміс з боку держави, проте відзначаються певними відмінностями, які законодавець не чітко визначив. Такі відмінності вимагають додаткового дослідження та юридичної аргументації для вирішення цього питання.

Кримінальна відповідальність є важливою складовою правової системи будь-якої країни. Вона встановлює норми та стандарти, які регулюють

поведінку осіб та накладають відповідні санкції за порушення цих норм. Однак існують випадки, коли особа може бути звільнена від кримінальної відповідальності. Давайте розглянемо це питання з близької відстані.

Якщо розглядати закон системно та логічно, то можна зробити висновок, що Кримінальний кодекс розуміє під звільненням від кримінальної відповідальності лише звільнення від майбутньої, потенційної відповідальності.

Звільнення від кримінальної відповідальності - це дія, передбачена кримінальним та кримінально-процесуальним законодавством, яка означає відмову держави або компетентних органів в засудженні особи за вчинений злочин та від використання примусових кримінально-правових заходів.

За своїм змістом звільнення від кримінальної відповідальності має три ключові аспекти:

1. Відсутність судового осуду для особи, що скоїла кримінальне правопорушення (суд не виносить обвинувального вироку).
2. Невикористання покарання для виновної особи.
3. Особа, яка звільнена від кримінальної відповідальності через відсутність обвинувального вироку, не має судимості.

Важливо відзначити, що звільнення від кримінальної відповідальності не означає виправдання або визнання невинуватості. Кримінальний кодекс враховує факт вчинення кримінального правопорушення, і підстави для звільнення від відповідальності не вважаються реабілітаційними в цьому контексті.

Звільнення від кримінальної відповідальності важливо відрізнити від звільнення від покарання. Ці правові концепції відрізняються за підставами, умовами застосування та етапами кримінального процесу.

Звільнення від кримінальної відповідальності застосовується до осіб, таких як підозрювані, обвинувачені або особи, чий статус у кримінальному процесі ще не визначено (у випадку відмови в порушенні справи). З іншого боку, звільнення від покарання стосується вже засуджених осіб, тобто тих, на кого належить обвинувальний вирок суду, який набрав чинності. Правові

норми, які регулюють ці питання, містяться у різних розділах Загальної частини Кримінального кодексу (розділи IX і XII).

Згідно із статтею 44 Кримінального кодексу України, особа, яка скоїла кримінальне правопорушення, може бути звільнена від кримінальної відповідальності у випадках, передбачених цим Кодексом. Процедура звільнення від кримінальної відповідальності у таких випадках визначається виключно судом згідно з положеннями закону. Кримінальний процесуальний кодекс України також встановлює, що цей процес відбувається відповідно до статті 44.

Під час передачі клопотання до суду, прокурор, маючи достатні підстави на етапі досудового розслідування та одержавши згоду підозрюваного, викладає прохання про звільнення від кримінальної відповідальності. Це робиться без проведення повного досудового розслідування, і клопотання подається до суду для подальшого розгляду.

Перед тим як відправити клопотання до суду, прокурор повинен консультиватися з потерпілим, ознайомлюючи його з його змістом і враховуючи його точку зору на можливість звільнення підозрюваного від кримінальної відповідальності.

У випадку судового розгляду обвинувального акту, який надійшов до суду, сторона кримінального провадження може подати клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності обвинуваченого. Суд повинен негайно розглянути це клопотання.

Звільнення від кримінальної відповідальності означає, що держава відмовляється застосовувати обмеження, засудження та покарання до особи, яка вчинила кримінальне правопорушення. Це стосується лише тих осіб, які не становлять значної суспільної небезпеки, виконали визначені умови і можуть самостійно виправитися без примусу держави через покарання. Рішення про звільнення від кримінальної відповідальності приймається судом.

Умови для звільнення від кримінальної відповідальності включають в себе визнання правової підстави та вимог, необхідних для такого звільнення.

Звільнення може стосуватися як закінчених, так і незакінчених кримінальних правопорушень, вчинених індивідуально чи у співучасті.

Рішення суду про звільнення від кримінальної відповідальності свідчить про припинення кримінально-правового відношення між особою, яка вчинила злочин, і державою. Однак це не означає виправдання особи, і вчинене діяння вважається юридично незначущим після звільнення.

Кримінальний процесуальний кодекс України уточнює, що судове звільнення від кримінальної відповідальності за кримінальне правопорушення провадиться відповідно до статті 286 Кримінально процесуального кодексу України. Прокурор має обов'язок підготувати клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності, якщо є підстави, та отримати згоду підозрюваного на таке звільнення. До направлення клопотання до суду, прокурор повинен ознайомити потерпілого та врахувати його думку щодо можливості звільнення підозрюваного від кримінальної відповідальності.

Відповідно до статті 45 Кримінального кодексу України, особа, яка вперше вчинила кримінальний проступок або необережний нетяжкий злочин, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона після вчинення такого правопорушення щиро покаялася, активно сприяла його розкриттю кримінального правопорушення і повністю відшкодувала завдані нею збитки або усунула заподіяну шкоду.

У випадках, коли справа надходить до суду з обвинувальним актом, судове розглядання клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності проводиться невідкладно.

Якщо після першого вчинення кримінального проступку або необережного нетяжкого злочину особа висловила щире розкаяння, активно допомагала у розкритті злочину та повністю відшкодувала завдані збитки або усунула завдану шкоду, вона звільняється від кримінальної відповідальності.

Отже, можна зробити висновок, що особа може уникнути кримінальної відповідальності лише в разі відповідності визначеним у Кримінальному

кодексі умовам і підставам. Звільнення від кримінальної відповідальності передбачає вчинення особою дії, що має ознаки злочину, передбаченого КК.

Процес звільнення від кримінальної відповідальності є складним і враховує різноманітні обставини та контекст конкретного правопорушення. Забезпечення справедливості та захист прав громадян є ключовими аспектами правової системи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Баулін Ю.В. Звільнення від кримінальної відповідальності: монографія. Київ: Атіка, 2004. 296 с.
2. Батан Ю. Д., Гуменюк А. С. Інститут звільнення від кримінальної відповідальності: перспективи вдосконалення. Журнал східноєвропейського права. 2020. № 73. С. 23-31
3. Боржецька Н. Л. Поняття «форма закінчення досудового розслідування». Підприємництво, господарство і право. 2014. №10. С. 76–81.
4. Спеціальні види звільнення від кримінальної відповідальності учасників організованих злочинних об'єднань : монографія / А. А. Вознюк. – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2015. – 236 с.
5. Торбас О. О. Форми закінчення досудового розслідування за Кримінальним процесуальним кодексом України 2012 р : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. О., 2015. 19 с.
6. Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності : Постанова Верховного Суду України від 23.12.2005 № 12. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0012700-05#Text>